

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanissettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Caput Quintum. De compensatione occulta.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

i *Carum* in Reg. S. Hen. nu. 952. & *starrum* per totam disp. 43. 1 apud *Dianam* p. 1. tr. 6. ref. 36.

CAPVT QVINTVM.

De compensatione occulta.

§. I.

An sit fur, qui per occultam acceptionem compensat id, quod sibi debetur?

Non esse in conscientia furem, nec peccare, nec in excommunicationem incidere, quæ forte fit contra furantes imposita, & posse jurare, etiam coram Iudice, se nihil accepisse, intelligendo, quod sibi nõ deberetur, certum jam hodie est apud omnes, & etiam si res, quam usurpat, fuerit ipsi in depositum à debitore consignata. Ratio est, quia rem sibi debitam hic accipit, non alienam. Et quidem statim atque is rem per compensationem sibi vendicat, facit omnino suam; unde si forte postea pereat, sibi perit, non debitori, quidquid in contrarium sentiat Medina. Adverte, te non posse accipere rem tertij, forte datam in pignus, seu commodatam tuo debitori, quia tunc alienam raperes, ut ex se patet: imò neque rem tuam iusto titulo locatam, vel commodatam, vel in pignus datam alteri, quia sic privares hunc jure suo: hoc tamen intellige (addit *Lessius d*) si probabile erit, te rem tuam, jure alterius finito, commode recuperaturum.

a *Vide Mol. Less. De lege* Aliasque modo citandos, quibus addo *Dic. li. 2. tr. 2. de just. d. 9. d. 6. b Med. C. de rest. quest. 11. c l. Mol. to. 3. d. 690. 696. & De Lega de just. c. 1. d. 16. sec. 8. nu. 18. & Less. li. 2. c. 12. dub. 10. n. 56.*

2. Vt autem iuste fiat compensatio, tres sunt conditiones observandæ. Prima, ut sit de liquido ad liquidum, hoc est, certum sit, te esse actu creditorem tantæ pecuniæ, & illum esse actu debitorem. Dico (actu) nam est questio, an creditori liceat prævenire? hoc est, an si, v. g. hinc ad mensum tibi aliquis debiturus sit centum, possis ea per compensationem hodie tibi retinere, vel occulte suffurari? ad quam respondeo, licere, sed duobus positis: primò, ut adsit periculum moraliter certum, quod debitor suo tempore non sit soluturus. Ratio est, quia cuiuslibet licet, quando res sua est in periculo, illius assurationem vel pignus inquirere ac velle. Secundò, ut, si interim per tuam illam anticipatam acceptionem, lucrum aliquod cessavit creditori, vel damnum emerfit, debeas omnino recompensare, quia secus, subiret creditor penam, antequam peccatum moræ committeret.

e *l. Dian. p. 2. tr. 16. ref. 46.*

3. Secunda conditio, ut non possis, vel facile non possis per potestatem publicam, tuam recuperare. Verum hæc conditio solum notat (sed sine obligatione *f* mortali) ordinem rationabiliter tenendum; at in praxi vix in nostra hac ætate locum habet: nam semper est difficile, suum recuperare per auctoritatem publicam.

f *Mol.*

f. Mol. t. 3. d. 690. n. 1. Diana l. c.

4. Tertia, ut removeatur periculum, ne tibi vel tuo hæredi iterum idem debitum solvatur: quod fiet, fingendo condonationem, vel simili alio æquivocationis modo. Quid si adfit ejusmodi periculum, sed non appareat modus illud cavendi? Respondeo, cum *g* ad illud cavendum, non obligemur ex justitia, sed solum ex charitate, ut mox probabo, ideo si facile possis cavere, obligaris: quod si non caveas, peccabis quidem, sed sine onere restitutionis, quia id solum sequitur ad peccatum contra justitiam. At si cum difficultate, seu cum tuo gravi incommodo posses, tunc nec peccares, nec obligationem restitutionis contraheres, si non caveres. Ratio est, quia tunc non peccares contra charitatem, quæ, ut alibi diximus, non obligat cum gravi incommodo; nec peccares contra justitiam: nam si contra hanc delinqueres, inde esset, quia inferres proximo damnum secundæ solutionis. At hujus tu solum tunc es causa per accidens & indirectè: illud enim nec intendis, nec tibi utenti tuo jure imputari debet.

g De Lugo de just. t. 1. d. 16. sec. 5. num. 87.

Propter eandem, imo majorem rationem, non *h* te regulariter obligo ad admonendum debitorem, vel ad fingendam condonationem, ne is credens non solvisse, maneat in conscientia peccati mortalis: non, inquam, te obligo. Ad id enim cum ex sola charitate tenearis, tunc solum obligaberis, quando facile potes. Quæ facili-

tas cum in hoc negotio compensationis, quæ occultè fit, vix locum habere possit, ideo dixi, te regulariter à me non obligari.

h Idem ib.

5. Pari modo, si tu dum occultè tibi compensas debitum, prævideas, alicui tertio id, tanquam furtum ab ipso fuisset commissum, fore imputandum, non obligaris id præcavere, nisi facile possis, quia simili ratione solum obligaris ex charitate, non ex justitia. Facile tamen puto, te posse præcavere, saltem relinquendo compensationem, si tuum debitum v. g. esset unius vel alterius aurei, & probabile esset, alteri imputandum furtum, cum periculo, ut is damnaretur ad Triremes, vel gravi infamia notaretur, vel graviter castigaretur, vel magnam summam expenderet. tunc enim, si non præcaveris, licet non peccares contra justitiam, unde non obligaris ad restitutionem, graviter tamen peccares contra charitatem. Maxime igitur in hac, & similibus rebus expendenda sunt periculum proximi & tua utilitas. Charitas enim dicitur, ne ob parvam tuam commoditatem, gravissimum proximo damnum inferas. Vide Molinam *i* & Delugo. *l*

i Mol. t. 3. d. 690. §. 3. *l* De Lugo. t. 1. de just. d. 16. sec. 5. num. 28.

6. Idem *m* dic, si debitor vivus (nam de defuncto mox §. 7.) propter tuam occultam compensationem non sit futurus aptus ad satisfaciendum alijs anterioribus & magis privilegiatis creditoribus, quia id damnum anteriorum per accidens sequitur ad tuam compensationem.

compensationem, & illa res, quam accipis, non est creditorum tui debitoris; si enim esset illorum, certe, quia alienum tunc acciperes, tibi illam vindicare non posses.

m l. eundem ib sec. 6. nu. 111.

§. II.

Compensatio in re diversa.

1. **A**D explicationem doctrinae addantur sequentes quaestiones. Prima, an licite possis tibi compensare, accipiendo rem specie diversam ab ea, quae tibi debetur? v. g. debet tibi quis triticum vel pecuniam, an possis occulte accipere vinum, vel vestem aequivalentis pretij? supponimus enim, quod si v. g. vestis plus valeat, quam tuum debitum, reddatur statim excessus &c.

Respondeo, te non posse a si ex acceptance rei diversae damnum grave sequitur debitori; posse, b si id non sequitur. Ratio est, quia, si non sequitur, non est, unde pecces, ut accidit, quando eam rem, quam accipis, facile debitor pecunia, vel alio modo sibi comparare potest. At si sequitur, sine ratione ipsum directe damnificas, quare, & peccas, & restituere damnum teneris. Quod si alium modum non habes tibi compensandi, nisi accipiendo rem specie diversam, cujus carentia graviter debitorem aliunde damnificet, sanè licite sumere poteris: debitori enim imputabitur tale damnum, dum is debita solvere non laborat. Idem tamen moneo, quod in finuavi §. praecedente num. 5. Non e-

nim licebit tibi, propter modicum, quod tibi forte debetur, gravissimum proximo damnum asferre.

a v. Mol. Petrum Nav. Reb. alios allatos à Dian. p. 2. tr. 16. ref. 48. b. Vasq. c. 5. de rest. §. 1. dub. 9. n. 47.

§. III.

Compensatio in debito dubio.

1. **S**ecunda. Quando dubium est, an debitor aliquid tibi debeat, potesne pro ratione dubij, aliquid tibi occulte compensare?

Respondeo, non posse, quia non est aequum, pro debito incerto velle solutionem certam. Idem est in probabilitate, quam aliqui (sed perperam) dubium vocant positivum, id est, quando sunt probabiles rationes, quod tibi aliquid debeat, & probabiles, quod non debeat. Idem, inquam, est, quando probabilitas versatur circa factum, quia tunc melior est conditio possidentis, ut alibi diximus: a at quando probabilitas utriusque partis, id est, debitoris & creditoris est circa jus, esto, aliqui in aliquibus casibus concedant, posse fieri occultam compensationem contra debitorem, nos tamen universaliter id negavimus ibidem, quem locum omnino relego.

a li. 1. in decal. c. 3. §. 3. à nu. 9.

§. IV.

Compensatio in re, quae mittitur ad debitorem, vel ei debetur.

1. **T**ertia. An possis tibi compensare, sumendo rem, quam ter-

o o

tius

tius mittit ad tuum debitorem, vel in donum, vel in alium quemcumque finem?

Respondeo, cum necessaria a distinctione: vel donum illud, seu pecunia jam est acceptata à tuo debitore, & tunc potes, quia accipies rem debitoris, in quam jus habes; vel non est acceptata, & tunc non potes, quia tunc acciperes rem tertij, in quam jus non habes.

a l. Vasq. l. c. dub. 8. num. 45. & De Lugo t. 1. de just. d. 16. sec. 6. n. 210.

2. Quid de debitoribus tui debitoris? Antonius, v. g. debet Petro tuo debitori centum, potesne ab Antonio centum surripere, eo prætextu, quod tibi à Petro similia centum debentur? Respondeo, non posse, quia ut casus proponitur, acciperes pecuniam, quæ nunc Antonij est, in quam nullum jus tu habes.

3. Quid, si Petrus, tuus nempe debitor, haberet in deposito apud dictum Antonium vas argenteum, vestem, vel quid simile, quod totum, tum quoad proprietatem, tum quoad usum & administrationem esset Petri?

Respondeo, tunc sane posses, quia dummodo res sit Petri, tui debitoris, nec ad alium pertineat, parum facit, ubi materialiter inveniatur. Cavendum tamen est, ne Antonius à Petro suo depositario rem suam per judicem velit repetere: nam sic Petrus cogereetur geminate solvere.

Sed quid, si hoc periculum imminet, tu vero illud cavere non possis, sine jactura tui debiti? Respondeo, te nunc non possum condemnare, si tuum accipias, quia tua necessitas te ex-

cusat ab obligatione charitatis, qua deberes illud damnum, à te indirectè solum causatum, à Petro avertere, ut modo in simili § 2. dictum est, ubi etiam monitionem hic applicandam apposuimus.

4. Huc facit vulgaris dubitatio de creditore Principis, an scilicet possit sibi compensare id, quod à principe sibi certo debetur, fraudando ipsius gabellas?

In qua re certum est primò, posse, si gabellæ non sunt alijs locatæ; certumque est secundò, non posse, si sint venditæ. Ratio utriusque est, quia ibi creditor jam sumit ex bonis sui creditoris; hic non item.

Sed quid, si sint locatæ? Negant nonnulli, propter b eandem rationem, quia tunc gabella non est in bonis Principis, qui supponitur esse debitor. Concedunt alij, e quia conductores gabellarum, dum sciunt fraudari communiter gabellas, & tamen eas conducunt, videntur, seu præsumuntur non esse inviti in tolerandis ijs fraudibus, & fortasse propter hanc causam multo minoris, quam valeant, eas conducere, quæ præsumptio non est tam facilis de eo, qui absolute sibi gabellam emit à Principe. Utraque sententia est probabilis.

b Reg. de Grassijs apud Dian. mox cit. c. Petr. Nav. Less. Bon. Vasq. Mol. alijs, quos citat sequiturque Diana p. 2. tr. 16. ref. 14.

§. V.

Compensatio famulorum.

1. Quidam. An famuli possint se compensare occultè à dominis, qui justum

justum salarium negant? Respondeo, certum est, si justum negent, cum conditionibus modo §. 1. dictis, posse. At domini sapissimè negant merito, quia vili mercede se conduxerunt famuli: sed de hoc dixi alibi, *a* & non nulla dicentur inferius. *b*

a in opusc. de Sac. li. 2. c. 1. §. 3. à n. 59. *b* infra li. 8. tr. 3. §. 10. nu. 6. & 7. legatur item Dicast. li. 2. de just. 11. 2. d. 9. dub. 6.

§. V I.

Compensatio Fidejussoris.

1. **Q**uinta. An si fidejussisti Titio debitori Caij, v. g. in aureis centum, & Cajus debeat alia centum Titio, vel tibi, qui tamen Cajus per judicem à te fidejussionem extorqueat, solvasque ipsi illa centum, an, inquam, possis occultè ab eodem Cajo ea centum per occultam compensationem auferre?

Respondeo, posse, *a* quia in his circumstantijs injustè Cajus fidejussionem exegit: esto, judex, qui nesciebat Cajum esse debitorem tuum, vel Titij, secundum allegata & probata in foro externo te condemnauerit, cui condemnationi in foro conscientiae non est *b* standum, quia innititur falsa praesumptioni.

a De Lugo d. sect. 6. n. 229. *b* Vide in simili Mol. ac Med. cit. à De Lugo d. sec. 6. nu. 114.

2. Quid de fidejussore in ordine ad eum, cui ipse fidejussit? Si v. g. tu fidejussisti Titio, debenti centum Cajo, & compulsus à judice fuisti, ea solve-

re Cajo, potesne centum occultè tibi accipere à Titio? Respondeo, posse, *c* etiam si nec Titius, nec alius expressè promiserit, non obventurum damnum, ob susceptam fidejussionem. Ratio est, quia (nisi prorsus contrarium exprimat) semper implicite intelligitur fidejussor nolle quid amittere de suo, cum donatio nunquam praesumatur, nisi expressè fiat.

c l. Less. l. 2. c. 20. du. 14. nu. 119.

§. VII I.

Compensatio ex bonis defuncti.

1. **S**exta. An licitè possis retinere, tibi que applicare per justam compensationem bona tui debitoris defuncti, (nam si hic vivat, dixi §. 1. num. 6.) quae forte in venirentur esse post ejus mortem apud te.

Respondeo, posse, quia sicuti potuisses *a* alibi deposita occultè accipere, ita potes depositata apud te ipsum.

a Less. li. 2. c. 11. dub. 20. n. 56.

2. Verum magna est difficultas, an idem possis, quando acceptio esset in praesudicium aliorum creditorum defuncti, qui essent magis privilegiati, seu anteriores, nec adesset facultas satisfaciendi omnibus? Si tibi v. g. defunctus debebat centum, ex debito currenti, sed debebat alteri etiam centum, ex dote suscepta, quae est privilegiata, nec defunctus relinquat, nisi centum, quae sunt depositata apud te, poterisne cum praesudicio dotantium haec centum occultè retinere?

002

Respon-

Respondeo, posse; id quod tamen tribus dictis opus est, ut explicem ac probem: &, ut vides, loquimur, quando res tui debitoris apud te invenitur: si enim apud te non esset, illam cum præjudicio magis privilegiatorum surripere nunquam posses, quia clarè tuuc surriperes alienum, nullo modo tuum, ut mox clarius patebit.

3. Dico enim primò; si res apud te est ejusdem rationis cum illa, quæ tibi debebat defunctus, v. g. pecuniã debebat defunctus, & tu inveniris habere apud te post ejus mortẽ, sed consignatã in ejus vita, æqualẽ pecuniam, potes b illam tibi occultè retinere. Ratio est, quia, quando tu habuisti pecuniam tui debitoris, visus est debitor, quasi æqualiter, pecuniam debitam tibi solvisse, atque adeo ea pecunia jam tua est, & consequenter eo mortuo, tu nihil habes defuncti, quod creditoribus anterioribus obligatum sit.

b De Lugo l. 1. de just. d. 16. sec. 6. num. 126.

Neque dicas, quando tibi in vita is prædictam pecuniam consignavit, eum non potuisse illam tibi solvere, cum præjudicio anteriorum: ne id dicas, inquam; nam probabilem hic suppono doctrinam c. Molinae docentis, quando debitor ex proprijs solvit debitum posteriori creditori, cum solvi deberet priori, non teneri hunc posteriorem creditorem ad restitutionem; de qua te suo loco lege Dianam. d

c Mol. 10. 2 d. 536. num. 46. apud Dian. mox citandum. d Dian. p. 3. tr. 5. ref. 10. & p. 5. tr. 23. ref. 79.

4. Dico secundò; si res aliæ, seu diversæ defuncti in veniantur apud te, v. g. vestes, vasa argentea, &c. atque hæc habeas in pignus tui crediti, potes e tibi ea per compensationem retinere, quamvis cum præjudicio magis privilegiatorum. Ratio est, quia tunc rem tuam tenes; pignus enim succedit loco rei. Sensus enim dantis pignus est: *Retine tibi hanc rem, si pecuniam tuam tibi non reddo, seu donec tuam pecuniam reddam*: Cum ergo hæc conditio appositã non sit, res tua remanet, non aliena.

a De Lugo l. c. n. 227.

5. Dico tertio; si eadem res alteri non hypothecata, seu subjecta, quamvis non titulo pignoris, sed alio quocumque, v. g. commodati, depositi &c. apud te, modo dicto, remaneant, pari modo per compensationem retinere poteris. f Hoc dictum præ cæteris est controversum, negaturque mordicus à De Lugo. g Ratio, quæ mihi occurrit, quæque omnia contraria argumenta solvit, non est, quia h difficile satis apparet, persuadere hominibus, ut debeant sinere sibi ex suis manibus, quod tibi debetur, & alijs potius consulere, quam tibi (hæc enim ratio præter admirationem; nihil habet præterea.) sed quia quando tu rem illam tui debitoris, ipso vivente, habuisti, cum illam potuisses tibi applicare in compensationem tui crediti, remansit apud te, quasi in pignus: patet, quia rectè statim, atque illam habuisti, dicere poteras; *Iam sum de meo credito securus; res mei debitoris jam apud me est. Certè si meum tibi non reddet, non ego suam hanc rem illi reddam.*

Virtua-

Virtualiter ergo res illa pignus est tuum: quoniam ergo num. precedente, ex ipsa communi sententia, consentiente eodem De Lugo, actuale pignus tui debitoris retinere potuisti, sic & hoc veluti pignus virtuale, quod actuali æquivaleret, poteris retinere.

¶ *Homobonus, Fern. Tann. & ex parte Comitol. quos citat sequiturque Dian. p. 3. tr. 5. ref. 10. & p. 7. tr. 10. ref. 18. g. De Lugo dec. 16. sec. 6. num. 127. h. Hanc rationem affert Fernus apud Dian. p. 3. tr. miscell. 5. ref. 10. i. sup. lib. 1. in dec. c. 3. §. 7. v. compensatio.*

Quodnam debitum ex multis solvatur per primam compensationem, alibi dixi: alibi etiam de compensatione in *l. Missis*, & de juramento nollendi uti compensatione, *m. disputavimus*, &c.

l. lib. 3. de sac. Missæ c. 1. §. 3. à nu. 102. m. sup. lib. 3. in dec. c. 2. §. 5. à nu. 34.

CAPVT SEXTVM.

An extremè vel graviter indigenti liceat furari?

1. **Q**uid sit extremè, quid graviter, quid communiter indigere, satis explicuimus in superioribus, a quæ omninò sunt retolenda, ut etiam, quæ sint bona necessaria ad vitam, quæ ad statum, quæ superflua.

a. sup. li. 5. c. 1. §. 1. n. 13.

Quibus habitis, tria pro certis teneri ab omnibus puto, tria esse controversa.

§. I.

Tria certa.

1. **C**ertum est primò, extreme indigentem posse quodlibet surripere, quod sit necessarium ad extremam indigentiam sublevandam. Ratio communis est, quia res temporales sunt à Deo datæ, ut vita omnium rerum temporalium nobilissima conservetur: quod vitæ conservandæ jus cum nemo à se abdicare potuerit, per rerum divisionem jure Gentium introductam, fit, ut in ea necessitate, omnia sint communia, nec illorum dominus possit sine peccato ejus speciei, quam mox §. 2. à nu. 4. decernam, impedire: imo si impediret, posset cum moderamine inculpatae tutelæ ab indigenti occidi. Si tamen sit, qui probabiliter indigentem sublevet, vel ipse exercendo artem suam sibi succurrere possit, non peccabis *b. impediendo*, vel non dando, & ipse si à te sumeret, fur esset & latro, quia in his circumstantijs non est in necessitate.

b. Castrop. to. 1. tr. 6. d. 2. de char. p. 2. n. 4.

2. Certum mihi est secundo, idem esse dicendum in valde gravi necessitate, quod in extrema: Ratio est, quia pari modo naturæ inditum est, ut gravem necessitatem, quæ facile vergit ad extremam, à se quisque, quoquo modo potest, avertat.

c. Idem n. 13. & p. 9. n. 5. Less. li. 2. c. 12. nu. 71. Vasq. alijq. quos refert De

O O 3

Lugo